

חוברת ז'

72-955418

On 1

סִינָה

אַלְמָנָה

סִינָה

בְּשָׂרָאֵל וּבְתֹבֶת נָשָׁא

חוּבָרֶת מס' 7
תל-אביב, י"ב כסל"ו משל"א
10 בדצמבר 1970

תוכן העניינים

עמוד מס'

1	המערכת	מי ומה בחוברת
3	מנוס גולדנברג	הספרות היהודית בקרמניץ, צורו זכרונות
8	נחנאל (סניה) כגן	בקראמניץ - שלוש שנים לאחר החורבן
11	י. רוכל	על הנעשה בארגון יוצאי קראמניץ
13	רחל נדייר	בעקבות פגישה אחת

לזכור נעדרים

15	יהושע גולדברג	아버ם ברשף (קיים לדמותו)
17	יצחק פורתני	מלך (מוני) כץ
19	מ. גולדנברג	יוסף פאך
21	מ.ג.	אריה קווטלייאר
22	י. רוכל	

פסיפס

22	הזכירה לקדושים קראמניץ;
	אנשי קראמניץ בארגנטינה חוגגים
	את יום הנצחון במלחמה ששז
22	הימים;
23	הרכבת היעד בישראל;
23	ידידי ספרית ריב"ל בדטרויט;
23	בדרכ לzech"ל - זכרונות יוסף
23	אביידר-רוכל;
24	ראובן גליק;
24	בימים השנה לממדכי ברמור;
24	תנחים;
24	ברכות מזל-טוב.

* * *

ועדת המערכת:

מ. גולדנברג, י. רוכל, א. ארמן, מ. אוט-יקר, י. גולדברג, ש. טיטמן,
רחל נדייר.

עיצוב גרافي ורישום - אברהם ארמן. תרגומים - חנה גולדנברג, רחל נדייר,
יהדות שטרן.

מחיר החוברת: בארץ - 3 ל"י, בחו"ל 1 דולר.

ההפצה בחו"ל:

בארציות הברית: David Rapoport, 2515 Olinville ave, Bronx N.Y. 40467, U.S.A.
בארגנטינה: Marios Katz, Ciudad de la paz, 1465 I.D. Buenos Aires Argentina
בקנדה: Max Desser 158, Anderson Ave, Winnipeg 4, Man. Canada

* * *

בתובת המערכת:

ארגון יוצאי קראמניץ בישראל. רח' זכרון יעקב 8. תל-אביב.

ל

ז'ייט

25	די רעדאָקציֹע	-	וואָס דערצְיַילַט אָונְדֶז די הַעֲפָט 7 -
27	דוד צוקערמאָן	-	קרעַמְעַנְצִיךְ 1941. (די דָוִיטָע אַרְמִי טְרַעַט אָפֶן, די נָאָצִיס קּוּמָעָן אַרְיִין) -
32	נתנאל (סְנִיה) בְּגָן	1945	קרעַמְעַנְצִיךְ - דָרְיִי יָאָר נָאָכֵן חָוְרְבָּן,
36	מ. ג.	-	פּוֹן אָונְדְזָעֶר בְּרִיוֹו זָאַלְוָנְג
40	דוד דָאָפָּאָפָּאָרֶט	-	קרעַמְעַנְצִיךְ אַיְן נִיּוּ-יָאָרָק
43	יצְחָק רֻוְּכָּל	-	וואָס טּוֹט זִיךְ אַיְן אִירְגּוֹן
45	רָחֵל נְדִיר-אַשְׁיקָעָר	-	איַינְדְּרוֹקָן פּוֹן אָ בָּאָגָעָנְגָעָנִישׁ

הַלְּכוֹ לְעוֹלָמָם

47	יהוֹשָׁע גָּאַלְבָּעָרָג	-	אַבְרָהָם בָּאַרְשָׁאָפֶן זַיִל
49	י. פּוֹרְטָנוֹי	-	מֶלֶךְ (מַאֲנָעַק) בְּצַיִל
51	מ. גָּאַלְדָּעָנְבָּעָרָג	-	יַוְסֶף פָּאָק זַיִל
53	מ. גָּאַלְדָּעָנְבָּעָרָג	-	אַרְיִה לִיבָּק קָאַטְלִיאָר זַיִל
54	י. רֻוְּכָּל	-	<u>פָּאָרְשִׁידְעָנְעָס</u> - אָ בִּינְטָל נִיּוּס
54			די יְעַרְלִיכְעָ אִזְכָּרָה פִּין קְדוּשִׁי קְרַעַמְעַנְצִיךְ;
55			וּוְעָרְ זָעַנְעָן דִּיְ חַבְרִים פּוֹן זַיִל;
55			זָכְרוֹנוֹת פּוֹן יוֹסֶף אַבְּיָדָר;
56			רָאוּבָּן נְעָלִיק;
56			פְּרִינְטָ פּוֹן לְעַוְיִינְזָאָן בִּיבְּלִיאָטָעָק אַיְן דָּעַטְרוֹיט;
56			יָאָרְצִיָּת פּוֹן מְרַדְכִּי בְּרָמוֹר - בִּישְׁבִּין;
57			די אִזְכָּרָה אַיְן נִיּוּ-יָאָרָק.

שְׁפָעַנְדּוֹנְגָעָן פּוֹן אַוִּיסְלָאנְד

לְאַנְדָּסְלִיָּט פָּאָרָאיִין פּוֹן קְרַעַמְעַנְצִיךְ אַיְן אַרְגָּעָנְטִינִיָּה

59-60	אַיְן יָאָר פּוֹן נְצָחָן אַיְן 6 טָאַגִּיקָן קְרִיגָּג; בָּאָגְרִיסְטוֹנְגָעָן;
60	טְרוּוּיְעָר אַוִּיסְדְּרוֹקָן;
60	מִיטְגְּלִידְעָר פּוֹן פָּאַרְדוֹוָאַלְטוֹנָג (בִּילְד);
	מִיטְגְּלִידְעָר פּוֹן פָּרוּעָן קָאַמִּיסִיעָ (בִּילְד).

* * *

די רָעַדָּקְצִיעָמ. גָּאַלְדָּעָנְבָּעָרָג, י. רֻוְּכָּל, א. אַרְגָּמָן, מ. אֹוּ-יִקְרָ, י. גָּאַלְבָּעָרָג,
ש. טִיְּטָעָלָמָן, רָחֵל נְדִיר.גְּרָאָפִישָׁע צִיְּכָנוֹגָג - אַבְרָהָם אַרְגָּמָן, אִיבְּרָזְעָצְוָנָגָעָן - חָנָה גָּאַלְדָּעָנְבָּעָרָג
רָחֵל נְדִיר, יְהוּדִית שְׁטָעָרָן.פְּרִיאָן פּוֹן הַעֲפָט: אַיְן יְשָׁרָאֵל - 3 לַיִלְיָה, אַיְן אַוִּיסְלָאנְד - 1 דָּאָלָאָר.פָּאָרְשִׁפְּרִיאִיטָר אַיְן אַוִּיסְלָאנְד:

אַמְּעָדִיקָע: David Rapoport, 2515 Olinville ave, Bronx N.Y. 40467, U.S.A.

אַרְגָּעָנְטִינִיָּה: Maries Katz, Ciudad de la Paz, 1465 J.D. Buenos Aires, Argen-tina

קָאנָאָדָע: Max Desser 158, Anderson Ave, Winnipeg 4, Man. Canada

* * *

אַדְרָעָס פּוֹן רָעַדָּקְצִיעָ

מי הינו: חברת ז'

הפסקה ארכובה: חברת ז' איכירה להופיע. עברו שמונה חודשים מאז הופעתה של החברה הקודמת (7.4.70) והצבר חומר רב, וכבר מוכן אתנו חומר בשביב החברת הבאה, ח', שתופיע לקראת חג הפסח. גם מקוים אנו שהסיבות אשר גרמו לאייחורה של חברת ז' (בעיקר - סיבות אישיות) לא יישנו עוד.

ולאחר דברי ההנצלות - הנה ונסקור מה בחברת המונגשת בזאת?

- - - - -

פנים חדשות: לראשונה מופיעים שני משתפים חדשים: דוד צוקרמן מחיפה מספר על התלאות שעברו על משפחתו עם כיבושה של קרמניץ בידי הנאצים. המשך-וכן התרגומים לעברית - בחברת הבאה.

נתגאל (סניה) כגן מפתח-חקואה מוסר את רשמי מביברו בקרמניץ הריקה מיהודים, בשנת 1945, שלוש שנים לאחר החורבן.

- - - - -

פרק מעניין מן ההווי של קרמניץ היהודית מביא חברנו מנוס בטקירתו על "הספרט היהודי בקרמניץ". מקום קבוע תפס בעירנו הנעור התוסס, שפתח גם תנועת ספרות רואיה לשמה. חוגענא לפנינו דמותה של העיר באסקלרייה המלאה שלה, בכל רב-גוניותה. נושא זה הוא רחב והמשכו יבוא בחברת ח', וכן גם חריגום ליאדיש.

- - - - -

שלוש זרועות לחופה של יוצאי קרמניץ: ישראל, ארגנטינה וארצות הברית. בחברת הקודמת סקר חברנו מרדי כי בז' את הקולוניה שלנו בארגנטינה, עתה מוסר דוד רופפורט סקירה על הקולוניה הקרמניצאית בניו-יורק. לאחר זה הגיע תורה של הגדולה בקהילות יוצאי קרמניץ, זו שבישראל. ידיעות שוטפות על הנעשה בארגון שבישראל מוסר חברנו י. רוכל בטקירתו, "על הנעשה באירגון קרמניץ".

- - - - -

מדור ארגנטיננה: את האינפורמציה, התצלומים והמודעות מחברינו שבארגנטינה ריכזו הפעם כמדור בפני עצמו, הוא מדור ארגנטיננה. קוראי העלון שלנו לארצותיהם יכולים להכיר לפי התצלומים את האקטיבה של יוצאי עירנו שבארגנטינה פנים אל פנים. בהקשר זה נעיר שבמאמר הקודם של חברנו מרדי כי (בחברת ו') נפלו כמה טעויות מצערות אשר שבשו את שמעות הדברים, וזה יתוקן בחברת ח'.

- - - - -

תיבת המכבים עשרה הפעם מאד. חמשה חברים וחברות מארצות הברית ושניים מישראל מביעים מרחשי ליבם ותרפקיים על העבר הרחוק, על עיר ילדותם שנכחדה, וזה תוך עיון בחברות שלנו, המציגות אותם למחווז ילווים, לעולם הנראה להם עתה כעלם שכלו טוב.

על פגישה עתירת חוויות של אנשי קרמניץ שבישראל עם אורהחים מעבר לים, מספרת לנו רחל נדייד-אותיקר. אין זו פגישה יוצאת מן הכלל, אולם בראשימה זו ניתן מבע נאות לפגישות מעין אלו. לא מן הנמנע שבעקבותיה יגיש לנו חברנו מאקס דסרי מקנדזה רشيخה מקיפה על חיי המוטיקה העממית היהודית בקרמניץ, על מנת שתפורסם באחת החוברות הבאות.

גם הפעם נעקנו ממחננו חברים אחדים, ביניהם - מפעילי הארגון, ולזכרם הוقدس מדור מיוחד. זהה לעומת זה - ברכה לרגל אירועים משפחתיים, במידה שהגינו לדייענו.

טוב מראה עיניים מהלך נפש. חברנו אברהם ארגן מגיש לקורא רישום חדש, בין שני חלקים החוברת, ועוד רישומי יד קטנים, המגוננים ומחים את החומר שכחtab.

מקרא ותרגומים: גם הפעם לא כל החומר ניתן בשתי השפות, כדי לא לנפח את החוברת יותר מדי. אנו ממליצים מאד בפני החברים המתקשים בקריאת השפה השנייה (אם יידיש ואם עברית) שייעשו מאץ ויקראו הכל; גם אם השפה השנייה איננה שגוראה בפייהם. ראויים הדברים שייקראו;

ולבסוף: מחיר החוברת מעתה - 3. לי במקום - 2. לא יהיה מפלט מצעד זה. החוברות הקודמות הביאו הפסד, ובינתיים עלו המחירים במידה ניכרת. אנו מקווים שהחברים יקבלו זאת בהבנה. ושוב מופנית אליהם בקשה - העבירו את התמורה (וגם את החוב - אם ישנו) לא דיחוי. אפשר לשלם בכל בנק שהוא, כולל בנק הדואר, לזכות חשבונו 3 2273 בנק הפועלים בת"א, הסניף המרכז. אפשר כموון להעביר אלינו את הסכום גם בשיק, המשור על כל בנק שהוא, לזכות ארגון יוצאי קרמניץ.

ולחג האורים הממשמש ובה - ברכתנו: מועדים לשמחה!

המערכת.

עם סיום ההדפסה של החוברת הגיונית
הידיעה המuczיבת על מותו של
חנן רוכבל
מייטז והקברצה הראשונה של החלוץ
בקראנץ וגמייסדי הקיבוץ תל יוסף.

הספרט היהודי בקרמאנץ
 (צרור זכרונות)

היהתי מادر רוצה, שרשימתי זו הגיע לידי בנינו באשר הם שם. אולי היה חוץор להם לראות את דמות הנער, ויהודי הגולה בכלם, ביוםיהם ההם, באור שונה מזו. שצולפה אצלנו בידיעין ישלא בידיעין.

הפעם אני מנשה לדלות ממעמקי זכרוני תקופה מלאות ון ורענןות נערומים על רקע של חורשות מיריקות ושדות, משופעים בפרחי בר, בזיהה של שם מלבתת.

מאז פרוץ מלחמת העולם הראשונה ועד סוף מלחמת האזרחים והמלחמה הסובייטית פולנית, תקופה של שש שנים, הייתה קרמאנץ עיר נצורה. חי תרבות ופעולות חברה היו כמעט מושתקים. הקשר עם ערי המרכז ברוטניה, ואפילו עם העיירות והכפרים שבביבה, היה רופף ביותר. עיר חזית הייתה קרמאנץ מרבית השנים הללו, נתונה לשלטון צבאי עם כל מה שמלוווה לו.

רק אחרי הסכם השלום בין האובייטים והפולנים, כשהשלטון של האחראונים כבר התבסם בעירנו, נשנו לרווחה. ואם כי השקט והשלווה רחוקים היו מלהיות יציבים, אפשר היה כבר להתחיל בעולות חברה ותרבות.

מרכז פולין וגליציה התחלו להגיאו אליו עתונאים יהודים, שהביאו אתם את בשורת הפרסחה הגדולה של התנועות השונות ברחוב היהודי שם. מהעתונאים האלה וגם מפי האנשים המעניינים שביקרו בורשה, לבוב ועוד, נודע לנו על חנויות נוער לאומיות שהוקמו לאחרונה בכל רחבי פולין.

ביזמת יעקב שפיר ובעזרתו של בנימין לנדרברג ייסדנו, קבוצת תלמידים, קן של "השומר הצעיר", אשר נשא אז אופי צופי טהור, כמעט. הפעולה החבטהה בעיקר בסিורים רחוקים ברגל בסביבתנו, בתרגילי סדר ובלימוד חולדותיה של התנועה הציונית ומהותה. הפעולה הזאת החנהלה במחתרת על ידי הרצאות של החברים, וויכוחים על נושאים אלה. בכך הדricaה אותנו חנה גורבייך, בעה גולדנברג. הרצאות התקיימו במבנה העירות שעל ההר "וועידומקא". כפי שהתרברר אחר כך, עקבו אחרינו שוטרי חרש בבל אותה עת. ובאחד הימים הזהיר אותנו מנהל בית ספרנו, דומנטקי, שעומדים לחפות אותנו בשעת מעשה. מן ההכרח זיהה לואטשיך זמנית את הפעולות הללו. את כל מרצינו הפנינו אז לשטח הספרט. ראיינו בפיתוח תרבות הגוף יעוד לאוואי מדרגה ראשונה.

סבירתנו ההררית והציורית משכה תמיד את תושבי העיר לטילות ממושבים ביערות ובשדות של פני הגבעות, וזה היה גורם חשוב לחוסנס של היהודים שם. הקומץ שהיווה אז גראין "השומר הצעיר", תלמידי הכתות הגבוהות בבית הספר למסחר, (קומראץ, סקויע אוטשייליש זיין) הירבה בצדדות ארוכות בכל עונות השנה. בקץ הינו לעיתים קרובות הולכים להתרחץ בנהר, איזה של שבעה ק"מ מהעיר. את הדרך עשינו במשועלן ואדיות אפלולאים, בחורשות מצילות ושדות לוהטים. זمرة הציפורים וريحות השדה המשכרים עוררו בנו שמחת חיים ואושר. בńפרים שבדרבנו צעדנו בטך ובשירה עליזה. הבימה היינו מגיעים עייפים, אולים במצב רוח מרומס, ומביאים אתנו

את בושמו של הטבע, החוגג את חג הכלולות של הקיץ.

בטיפול אחד מעין אלה הגיענו עד לדובנה, מרחק של 30 ק"מ מאתנו, שם התקיימים משחק כדורגל בין קבוצת "מכבי" המקומית וקבוצת הצבא הפולני אשר חנה במקום. כמעט כולם חיזנו במשחק כזה בפעם הראשונה בחינינו. ולא רק זה, גם הcadour בעצמינו היה בשביבינו חידוש גמור. אמנם הריבינו לשחק בילדותנו משחקים שונים בכדור, אבל למשחקים בהם שימושו לנו כדורים עשויים מסמרוטומים על ידינו.

היתה זאת בשביבינו חוויה גדולה לראות את המועד החגיגי ההוא: על מגרש י록 ורחב ידים רצו ב מהירות שחנני שתי הקבוצות, קהל צופים סטגוני הרים להם ותזמורת צבאית הנעימה בצליליה משך כל המשחק. וההתוצאה - הצענו ונפגענו. בו במקום החלטנו להקים קבוצת כדורגל. לנגד עיני רוחנו ראיינו מעמד דומה בעירנו. ומה שנראה אז בחלום יפה התגשם ב מהרה, כפי שיטחבר כאן.

בלי כל עזרה ועידוד מכל צד שהוא ניגשנו למלאכה. המכשולים שעמדו בדרכנו היו רבים. לא היה לנו כל מקור של כסף; בקרמניץ, שבโนיה הייתה כולה על מדרונות הגבעות שמסביבה, אי אפשר היה למצוא שטח ישיר למגרש; אף לאחד מאתנו לא היו מכנסי ספורט קצרים. ואי אפשר היה להשיגם בחנותיותינו; וגרוע מכל, בכל העיר לא נמצא כדורגל.

קבוצת-הכדורגל הראשונה בקרמניץ
די ערשתע פוטבאל מאנשאפט אין קראמעניעץ

עומדים שמאל לימין: יאה גינדס, עזראל גריינשטיין,
משה רבינוביץ

יושבים שורה ראשונה: מוניה גוריינשטיין, מוניה פורטני
זיליק קומידנט, נוליך סופר

יושבים שורה שנייה: מנוס גולדנברג, מאטיל פעלד,

יעפים שיפריס ותלמייד ביס תיכון מDOBNA

חסרים: ליואו גולדנברג והשוער מאטקי חירגע

כמעט על כל המכשולים החגbermanו מהר: ב מהלך בשעה מרכז העיר, במעלה ההר "וועידומקה", מצאנו במשקו של קלינובסקי שדה בור מוסתר בין שיחים עבותים. מכנסים קצרים אלתרנו לעצמינו ממכתמי הצמר העבים שלנו על ידי קיפולם עד הברכיים; אברשה רוזנפולד, ששחה בשנות המלחמה במרכז רוסיה, מצא אצלנו חברה הדרוכה למשחק כדורגל. המכשול החשוב ביותר שנשאר לנו להתגבר עליו היה הcadour שחרר לנו.

וכאן באה לעזרתנו ההשגה העליונה, שמננה בא לנו הcadour, כדור רג' מאו ז'ישראל.

וכי מוקור כזה יכול היה להיות אחרת?

והמעשה שהיה כך היה: באחד הימים בא להחתורה בבית הווריו אברהם קרייזון, בנו של שלום קרייזון, סוחר-העורות. הוא הביא עמו, מארץ ישראל, בה חי שנים רבות, כמתנה לילדיו אחוינו הקטנים, כדור גדול, וככפי שנודע לנו היה זה כדירgel. בלי כל שהיות יצא אליו משלחת ושיטחה לפניו את צרכנו. לא היה גביל לאושרנו כאשר הלה נעה לבקשתנו, וANO יצאו מabitו בשחכדור המchioל בידינו. היה זה כדור רב מידות והרבה יותר כבד מהcadorgel שהוא מקובל איז. עכשו אפשר היה לגשת לעובדה. התחלנו להחאמן בהתלהbih ובדבקות חסידית, במשך 4-5 שעות ביום (היה זה בחופשת הקיץ). בעטנו בצדור ללא הרף, ללא לדעת בבירור מה עליינו לעשות. אברשה רוזנפולד לימדנו שלמגינים מוחר לנגן את הרצים בדחיפות כתף. אני ואחי, שנבחרנו למגינים בגל כובד משקלנו, עבדנו בכתפים ובמרפקים יותר מהרגליים. הרצים המסכנים, שהעזו להתקrab לשער, עפו והתגלו באבק השדה כבובית קש.

קרה, שלשני קצינים פולנים, אחיהם, נודע על אימונינו. והם באו רוכבים על סוטיהם כדי להשתתף בהם. מביעותיהם הראשונות יכולנו לראות שאלה הם שחוקנים מעולים. קשה היה לחשар לעצמנו שיש בעולם שוער, היכיל לעצור בעיטה כזאת.

והנה בהתקיפם אותנו היינו אני ואחי מסתערדים עליהם ובטרם התקרבו לצדור כדי לבועות לשער, בו עמד ורדע מפחד ראשוני השוערים בעירני. מוטקי חירגע – העפנות לאדמה. בתחילת השימושו קללות נמרצות ברוסית, וכשהדבר נישנה מספר פעמים, נפגע כבודם, וביעם כי גדול, רץ אחד מהם לסוטיהם והביא שם אקדוח. הרמז ה"דק" הזה מספיק היה כדי לזמן את החלבונו אחד לחתميد.

באין להם עם מי ואיפה להחאמן, המשיכו בכל זאת הקצינים לבוא אלינו. התידדנו אותם במשך הזמן והם גם החלו לאמן אותנו, בעמדם על זה שאסור לנגן בשעת המשחק. הבינו ממה נבע אז בעסם הגadol.

יום אחד הם הודיעו לנו שהפעם באו להיפרד מאיתנו וכי הם יוצאים לשליהות סודית מאד מסוכנת. לא קשה היה לנחש לאן ומה הייתה שליחות זאת, לאור שליטותם הרבה בשפה הרוסית. לא ראיינום יותר, אולם סיפרו שרק אחד מהם שב מהשליחות הזאת.

אחרי הסתלקותם של הקצינים נשארנו שוב ללא כל הדרך. והנה הגיע לעירנו צער מדובנו שאמרו עליו כי הוא בקי בצדורגל. הוא הסכים לאמן אותנו, תמורה זאת התהיב כל אחד מאיתנו לאrho בביטו מספר ימים, לפי החור.

אחרי ימים אחדים של אימונים קבוע ה"מאן" שלנו שאנו יכולים כבר לשחק עם קבוצה יריבה, אם תימצא כזאת. ואמנם ביום ההם הרכבה קבוצה על ידי צעירים רוסיים, שביניהם היו חיילים וקצינים משוחררים, אשר שחקו בדרכו בימי שירותם בצבא.

את המשחק איתם, משחק שאפשר לבנותו כהיסטוריה בשביל קרמניץ, מחמת היותו ראשון המשחקים בצדורגל שם, קיימו באותו שדה של קאלינובסקי, באותו השערים המאולתרים מענפים ובאותם המכנסיים המקופלים. קהל הצופים היה מורכב מהילדים הרבים שליוו אותנו يوم יום לאימונים בקולות וברקים. מפלתנו הייתה גדולה מאד. אם כי חווינו זאת מראש, ירדנו הביתה אבלים וחופשי

ראש. ה"חברה" הקטנים הרהיביו עזז והביעו את הבינו שלהם כלפי האלים שהכזיבו בשriqueות מחרישות אוזניים. בליווי כזה הביאו ני היירה.

כל זה לא ריפה את ידינו. להיפך, גם בנו רצון עז לנצח את הקבוצה הרוסית במשחק "ቢנלאומי" שני. החלתו לחתורן מחדש וניגשנו לעניין במלוא המרץ של נעורינו. קודם כל בחרכנו במשלחת, עלייה הוטל לתור את ההר "ויזידומקה" לאורכו ולרוחבו, כדי למצוא בו מקום נאות למגרש. הייתה מדריך המשלחת הזאת, באשר הכרת היטב את ההר, בו הייתה מושטת הרבה בקיין ובחורף. פינות יפות להפליא היו בו. בכל אחד משטוטי הארכובים הייתה מופתעת על יד גופים מרהיבי עין, שלא הכרתיהם קודם. אולם אף באחד מהמקומות הללו לא נזדמן לי לראות שטח ישר, שיוכל לשמש במגרש.

המשלחת יצאה השם ב��cker. תל כבד כיסה את האפרים הירוקים, אותם היה עליינו לחוץ. האויר היה רענן וצח. רוננת הציפורים בעפאים הגבוהים באה להציג את הדומה שמסביב. בענסנו מאד על אחדים מבניינו שלא יכולו לשלוט על רגשותיהם והפרו את הדומה בקריאות של התפעלות.

כשגבר החום ירדנו ליאדי צוונן ואפלולי, עליו סכמו עצי העיר. בהגיענו לזכה הוadi, סונטורו עינינו באור שמש בהיר ונתגללה לפניו נוף בראשית. הייתה זו בקעה קטנה, ירוכה וישראל, סגורה מסביב מורדות תלולות, מכוסי יער עבות של עצי אשוח ולבנה. נער שרעה לא רחוק את פרתו, אמר לנו שבקרבת מקום, נובע מעין. ירדנו אליו והריוינו את צמאנו במים צוננים. היה זה ממש גן-עדן לספורטאים.

לא ידענו אז איזה תפקיד גדול בחזי הספירות של העיר נועד לתגלית הזאת. למחמת היום פנינו למשרד הירנותה בפרבר הדובנאי בבקשת להזכיר לנו זאת הגבעה. הם התחלפו לחטט במפות שונות ומצאהו תחת השם הרוסי: "גנילויה אוזיערו". שפירשו - "האגם הרקוב". שם זה חרות עמוק בלב כל אחד מאנשי קרמניץ שזרדי בחיים. הפקידים קבעו דמי חכירה מעתים. והיה בידינו לשלם מדמי הכיס שלנו במקומות.

מעודדים על ידי הצלחה הגדולה הזאת אנחנו לחנוו של סוחר הבגדים, אייזיק שטיינר, כי שמענו שהוא הראה התעניתה במעשה בשטח הבודרגל אצלנו. שטיינר הסכים לחתן לנו בהקפה, עד המשחק הקרוב, בד למדים. זעיר הבטיח שלמשחק הזה יביא לנו מורשה כדור חדש. אחרי ימים מעטים היו כבר ברשותנו מדים מבד לבן מקישטים בסרטוי תכלת. המדים היו רחבים מאוד והתנפחו בשעה הריצה כמפרשים ברוח. אולם זה לא הפחת במשמעותו את גאותנו עליהם. הגיע גם הcador החדש, ועל המגרש כבר עמדו שני שערים מקרשים.

בבוקרה של שבת, שביעיים אחריו הבוסחנו המחפירה, הצופפו היהודים שנחרו לתחי הכנסת ליד פלאקט משינה, שהחנוט על חנותו של ויטלס, במרכז העיר. על הפלאקט צייר לירוה גורבייך כדורגל ענק הבועט בצדior ימתחתו כתגובה: "בוואו בהמונייכם לחזות במשחק שיתקיים היום על ה"ויזידומקה" ב"גנילויה אוזיעריה". בין קביצה כדורגל "מכבי" א' וקבוצת "יאקור" (היתה זאת הקבוצה שהביסה אותנו).

לרוב היהודים האלה לא היה כל מושג במה שהוא שם מדובר. אחדים מאננו, שנקבעו

לכrown, עמדו ליד הפלאקט יפירשו איה הדבר. שהיה לשירה היהם בבחוי-הכנסת. ההתקהלוות ליד הפלאקט לא פסקו ממשך כל אותו ביקר קיצי.

לא הסחפקי בפרשימת הזאה. יומיים לפני כן בעריב היהם עצר באותו מקום מרכז ההומה מאדס, הכרוז העירוני, הוא הסבל. בעל הראש הפטריירטלי, משה "היפש". רחוב גראם ומוץק, עם החבל העבה על מוחני. הוא נעמד בסלע איתן. את מה שהיה בפיו להכריז הוא פתח כמנגנו בשלוש חבטות חזקות על המדויצה במקלו הכביד. וכדרכו תמיד במרקם היה. הוטיף בקול רועם: "דא האט אדים הראשון געפישט!" (כאן הטיל את מימי אדים הראשון), שמע שבאן טבورو של העולם וילך חשוב היהו יותר לפרכימת. ההבנות הלא-ריבוצי מסביבו קהן סקרנים רב. ואז באה ההכרזה גופה, שינוי הפעם מכל מה שהיה מכריין ממשך שנים רבות:

"בשבת קודש הבאה עליינו לטובה, אהרי הקוגל (פשטידה) עלולים כל יהודי העיר על ה' זידומקה לחייב בהיפשן (מפואר ונשגב) פוטבאַל-מאטש צווישן דעם הייפשן 'מכבי', אוין דעם הייפשן 'יאקור'. הנגן שם דער 'הייפשער' אַרקעסטער של גאָקמן".

הפרסומות והשיחות מסביבן עשי אט שלחן. ובשבת היהא, אחר הצהרים, נהרו המונימ עבר ה'גנילויה אוּזִיעָרְיוֹי', מהלך של שעה וחצי מהעיר. הרוישם העז של המקום לא פסח גם עליהם. הוואלסים השקטים של התזמורה ההמוני יפה עס שלוות הנוף המגרש עמד כבר כולה בצל העצים שמאדי. האנשים נשמי בהזאה את האויר הקרייר. ספוג ריחות הצמחה העשירה. לצלילי מארש עליי ינקו שרוי הקבוציות תחור העיר. למראה מדי תכלת-הלבן שלנו. קרנו פנוי הצופים היהודיים מנהת. חיכינו בדריכו רבה לשדרקה של השופט, הוא המאמן שלנו. השניות המעטות האלה היה בבחן די למלא את לביתינו אישר רב, בראות עינינו את המעד החגיגי מסביב. הנה התגשם החלום, אותו ראיינו בדזבנה רק לפני שלושה חודשים.

שדרקה חדה של השופט החזרה איהנו למציאות. המערכת החלה. ידענו שזו מערכת בה ייכרע גורל הספורט היהודי בקרמניץ לשפט או לחחד בשנים הקרובות. ידענו, שעל ידי נצחון נכחש את אהדת הקהן, שכנה נחוצה הייתה לנו, ועל ידי תבוסה נדחה אותה. ואז נשאר לבדנו, ללא כל עזרה מבחוץ.

נץ חנו! קהן הצופים היהודי יצא מבלוי מריב החולביה. הזוטוטים, שرك לפני שבעיים כה בזו לנו. התפזרו אל המגרש יהביין אט שמחה, בחבקם אח רגלי השחקנים המציגים. השמחה הושבה במקאה, כאשר ארדי גמר המשחק ירדת אלינו מהעיר קבוצת צעירים פילניז ובראשם איש גביה קומה. על חגירת מכנסיו הלווי היה אקדח בונרטיק. הוא הזמן אליו את מארגני המשחק. ניגשתי אליו יחד עם עזריאל גורניטשטיין, קפיטן הקבוצה, ואז הוא היהודי לנוי בקהל מצויה, שעליינו לפניה את הכלרש. הוא הציג את עצמו כמיורה להתעלמות בליציאום, הפולני קוולובסקי. מאחר שהמגרש וכל היערות שבביבחו הם קניינים של הליציאם-הוא עובר לרשותם, ושותם חיזים מטעם כשרד העדרנית לא נחייבים או רם.

אהרי חילופי דברים איהי. היא הביבים לחתה לנו להאמן שם גם לקיים משחקים והופעות ספורטיביות, כשהמגרש יהיה פניו. ואמנם יובילנו להמשיך בעולותינו שנים מספר באין מפריע.

הנצחון שלנו על "יאקור" היה שעתנו הגדולה. הייתה זאת הנחת היסוד לסתורת היהודי לכלי ענפיו, ששימש מקור לנחת רוח וגאה לאומית לחושבה היהודים של עירנו במשך כל השנים הבאות. על שיגשוגה של תרבות הגוף בעיר, היsgiving והשעטה הברוכה על חושבה היהודים - בראשיתם הבאה.

* * *

נחנאל (סניה) כגן

בקרמניץ שלוש שנים לאחר החורבן

(ביקור בעיר בשנת 1945)

השנה, 1970, מלאו 25 שנים מאז דרכתי שנית על אדמת עירנו קרמניץ. שלושה חודשים אחרי חום מלחמת העולם השנייה החלטי לנסוע ולראות במו עיני מה נשאר שם וממי נשאר בחיים. היה זה בחודש אוגוסט 1945. יצאתי לחפש אולי אפגוש מישחו מהיקרים שלנו, והאכזבה הייתה מרעה.

חנתני הראשוונה - לבוב. בה התכנסו יהודים משארית הפליטה. אותו יום התקיימה שם אזכרה בבית הכנסת היחיד שנשאר בעיר. הלכתי גם אני, אולי אמרגן שמי שהו מקרמניץ, ואמנם פגשתי את מלץ' צ'צ'קיס. ממנה נודע לי שגט בצלאל טוורץ הוא בין הניצולים ונמצא לבוב, אך לא הצליח הגיעו אליו.

ולמחרת היום החילוני בהרפטקה המטוכנת - להגיע לקרמניץ. בסביבה השתוולו אז הכנסיות האוקראיניות, "הנדרובצ'ים". חברת מסודרת לא הייתה. עלייתו בטרם לאטו משא שעשה דרכו לדובנה דרך לוצק. בדרך עברתי את זלוט'וב, ברודי, רדזיבילוב. ראתה את החורבן ואת ההרס ותיארתי לי מה מחייב לי בקרמניץ.

והנה אנו בדובנה, אך כיצד מגאים שם לקרמניץ? הרכבת הרוסה, "הקשר" היהודי הוא - אותו-המשה שהביא תבואה מקרמניץ וחזר ריק. נדחקתי איך שהוא בתור ועליתי לאטו. למזרחי, הימי או במדים של הצבא האדום ובכיבוי אקדוח שאיננו פועל אמן אך עשוי לעשות רושם. בסביבות סמיגה נתקלנו ב"בנדרובצ'ים" שיירו עליינו, אך ייצאו בשלום והגענו לבילוקרניצי - התחנה הסופית של הנהג. חבעתי ממוני בתוקף שישיע אותה העירה עד לתחנת החשמל מכיוון שאני (כbicول) שליח הרשות. איימתה עליון באקדוח החלווד וזה אמן השפיע והגעתי לתחנת החשמל.

והערב - ערב שבת. שם המשכתי את דרכי ברגל. הוגד לי שמשפחה רובין חזרו העירה, מתגוררים ליד ה"בוזיליאנה" וחתרתי להגיא אליהם. בחוץ חושך ואין נפש חייה. העלית בזוכרוני את החיים הטואנים בסביבה זו כל ימות השבוע, ובפרט בליל שבת, כאשר כל משפחה עושה את השבת בבייתה, עלייזים וישראלים לאחר שומות מבית הכנסת, ואחרי הסעודה - יוצא הנוער לטיפיל. ועתה - דמהה. אין זכר מכל זה. נלאולי - הווי ה"דייביז'ן" מקום הטיטול והבילוי.

שוקע אני בזכרוןות, ולאט לאט מתרחק לדירתה של משפחת רובין. אני חשש להפתיע אותם בATORS הבלתי צפוי, והנה אני רואה מבעד לחלון את הבנות מתחובבות במטבח. בלחש אני

דופק בדלת ומכריז על שמי. הדלת נפתחת. הבירו אוחז מיד. ר' דוד רובין מתעורר משנתו ומתקבל אוחז בסבר פנים. התחליה קולחת שיחה ערה ועגומה, מי נספה ומילשא, מי בעיר וממי מחוץ לעיר. שם פגשתי גם את אליעזר ברשפ (עתה בארץ, ברמלה). כל אחד וסיפורו, ויש על מה לספר. איש מאתנו לא חשב שעוז נפגש, עברו על כל אחד שלוש שנים קשות וαιומות... ולמהרת היום אני יוצא לבוקר לטיר בעיר, לראות את החורבן שעוללו ההיסטוריה הטורפתה ביצורת אדם. המוסדות העירוניים והמשלתיים - במקומם עומדים, הם לא ניזוקו: חנתן מכבי האש, בית הדואר ועוד. מרחוק נראה גם בית החולים העירוני.

אך הנה הגיעו למקום בית הכנסת הגدول - זכר לא נשאר ממנו! בקושי אפשר להכיר את המקום. גם הבתים מסביב, בתיה יהודים, נהרסו כולם. בלב שכור אני ממשיך ברחוב הראשי הארוך, רחוב "שירוקה", זה המרכז היהודי של העיר, עתה הוא הרום לגמרי, כל הבתים, כל הרחובות הפכו לשטח אחד שומם. השוק אמן קיים, אך בלי יהודים, על הבתים שנשארו השתלטו "השכנים". הסתובבתי בשוק, נפגשתי עם כמה אוקראינים מקרים, הם מתפלאים: כיצד זה נשארה בחיים? עניתי: אין דבר! רבים מאיתנו ניצלו, מי בפרטיזנים, מי בצבא, עוד נשוב הנה, אז נספר. הרגשתי שהדברים לא לפוי רוחם, וכולם כאחד: אנחנו לא אשימים. אך בכל אחד מהם אני רואה את הרוצח של אחי. מתחכמים הם לבקש מני שאני אשחד אצל נינוי קיטאי, הממונה על ההכנסות מטעם השלטונות, שיקל עליהם בימי הכנסה. וכך נודע לי שהוא עובד בbatis הפקידות המשלтиית ואיתו עוד יהודים אחדים המועסקים בתפקידים דומים.

עדתי את השוק והלכתי לראות מי הם הפקידים במשרדי הממשלה. והנה מתברר שרובם הם מבין משתפי הפעולה עם הנאצים. פניתי לראש העיר: היכן בדבר הזה? הייש לך אימון בנכים שעבדו יד בעם הנאצים? אך הוא פיתח לפני את התיאוריה שלו: הם מומחים בתפקידיהם, יודעים לעשות את המלאכה ואפשר לסגור עליהם, רוב שנות היום הם מועסקים אצלנו ובדרך זו אנו שומרים עליהם שלא יזיקו. ע"י כך אנו גם מגלים מי ומיל שיתף פעולה עם הנאצים ואני עוקב אחריהם. לא תחוכחתי איתם, זה גם לא היה מועיל. רק CABLI ללב לראות את שותפיהם של הרוצחים בתפקידיהם שלטונ. וזה במשטר שבא לחסל את המשטר הנאצי.

הלכתי לראות את הליצאים, את הכנסיה הפרבוסלבית ("סובור") הכנסייה הקטולית. מוסדות אלה על תילם עומדים, אך כל הרכוש היהודי מסביב הרום עד היסוד. אולם לא הרט הרכוש עניין אותו, אלא: הרי בבתים אלה היו שוקקים חיים יהודים, ועתה - אף נפש יהודית אינה פוגש.

מרחוק נשקף ההר בונה, ואף הוא מעלה לי זכרונות מן העבר, כאשר היה משמש מריכז לטילים ולמייפשים של הגuer.

וכך סיימתי את יום השבת, עיף ומדוכדר מכל מה שראיתי.

ולמהרת הלכתי לראות את בית העלמין, של אלה שוכנו לקבורה, אך אפילו שם רואים את היד הפוישת: הרבה מצבות חסרות, השתמשו בהן לסלילת כבישים, כאילו חסרים בקרמניץ סלעים ובנים. נראה שהמצבות הן - בעיני הנאצים - חומר יותר מאשר.

משם הלכנו, ברשפ' ואני – אל גיא ההריגה, לראות איך נראה המקום בו מצאו את מותם אלףים מאחינו. והנה אנחנו שניינו בתוך הבקעה ו"היא מלאה עצמות" בדברי הנביא יחזקאל, אך לא בדברי הנביא – העצמות האלה לא תחיינה עוד... שפכנו דמעות על גורלם המר של בני עמנו החפים מפשע. השתרעה علينا אוירה של תשעה באב ועלתה בזיכרונו הקינה של ירמיהו: "עיני יורדה מים על שבר בת עמי....".

את המתים לא נוכל להחזיר לתחיה, נשמר לפחות על בוגדים, על בוגד שרידיהם גופותיהם שלא יחוללו. החילנו לאסוף את העצמות, עצם לעצם, והטמננו באדמה, שלא יתגוללו על פני השטח. המראה כולם השאיר علينا רושם נורא, רושם בל יימחה.

מרוב צער ודכדוך הנפש לא יכולתי להשאר עוד בעיר. עשיתך דרכי חזרה ללבוב דרך ווישניביץ, זבראוץ', טרנופול, ובכל מקום – הרס, חורבן.

וברווח נכאה קראתי: אלוי, נקום נקמת דם עבדיך השפור!

גיא ההריגה (מאחוריו הקסרקטין)

דער גיא ההריגה (הינטער די קוזארמעס)

. רוכל

על הנעשה באירגון יוצאי קרמניץ בישראל

(מחוך דברים שנאמרו בשעת האזכרה 07.8.16)

שלא כרגע עד כה, נסקור בקצרה בסופו של כנס-האזכרה את פעולות הארגון.

קול יוצאי קרמניץ. הפעולה הבולת ביחס היא הוצאה הביטאון שלנו, "קול יוצאי קרמניץ", אשר הוחל בו באפריל 1967, כפרסום חד-פעמי, והנה עתה עומדת כבר להופיע, לקראת חנוכה תש"א, החברת השבעית. היקפה של כל חברה הוא בין 45 ל-55 עמודים וחתופה קרוב ל-700 עותקים. נמצא בין חברי חבר אנשים קטן העושים מלאכה זו בנאניות ובמסירות. משתדלים לגונן את החומר, ובכל חברה יש חידוש לעומת קודמתה. נמצא בינו גס גרפיקיי - מן, הדואג לשווות לחברת צורה נאה ולשבץ בה גם חומר וויזואלי. ההדים מצד הקוראים, הן בארץ והן בחו"ל, הם טובים, ולפעמים אף נלהבים, ומתברר שבפרסומים אלה מוצאים עניין גם אנשים שמחוץ ליוצאי קרמניץ, כולל מוסדות מחקר שונים. ככל האפשר משתדלים לשתחח חברי מהו"ל. שתי מטרות לחברות אלו: לשמר על זכר קרמניץ, ע"י פרקי הווי, זכרונות ותיאורים אישיים ומאורעות, ושנית: לקיים באמצעותם קשר בין החברים שבארץ וכן בין חברי כבודם שבארצות אחרות. דומה שמטרות אלה הושגו פחות או יותר. ואל הקוראים מופנות שתי בקשות: הקפידו ודיקקו בתשלומייכם بعد החברות, ותודיעו למערכת מבוגר זמן ובצורה ברורה על אירועים משפחתיים אשר ברצונכם שייפורסמו (ניסיונות, לידות, וח"ו פטירה). מקרי בד-מצווה לא נוכל לפרסם).

הספריה ע"ש ריבבל לספרות ההשכלה, הילכת וمتפתחת, מתווסףים ספרים מתוקופת ההשכלה, ומספרם הוא עתה קצת מעלה אלף. ספרנית מיוחדת משרחת את הספריה يوم אחד לשבוע ובעזרתה הובן והודפס לאחרונה קטלוג ממוקין של הספרים. עם זאת אין מצבו של מפעל זה מניח את דעתנו. הקורא הפוטנציאלי הזוקק בספרית-מחקר מעין זו, המורה, הסטודנט לספרות עברית או להיסטוריה יהודית ועוד, לא מצא עדין את דרכו בספרית ריבבל. לקראת עונת תש"א עומדים אנו לבוא בדברים עם בני האולפן הגבויים ולהסביר להם, בעזרת הקטלוג, מהי "הסchorה" שבידינו להציג. חדר הספריה משמש כידוע גם כמועדון לאנשי קרמניץ שבארץ, כאן מתקיימות הישיבות של הוועד, קבלות הפנים לאורחים מהו"ל וכן מפגשים לרוגל אירועים שונים.

קשר עם יוצאי קרמניץ בחו"ל הוא הדוק למדי. החברות ק.י.ק. מלאות בזיה תפkid ראשוני במילוי. אורחים המגיעים ארצה לביקור מתקבלים כאמור ע"י נציגי הארגון בארץ, עפ"י דוב - בספרית ריבבל, שם הם מרגישים משהו מרוחה של העיר קרמניץ. לעיתים מתפתחת שיחה נרגשת ומענית ו שני הצדדים זוכרים את הפגישה זמן רב (ראיה הרשימה של רחל נדייר לחברת זו). פעילי הארגון בארץ מצד אחד, וחברינו שבארגנטינה, מצד שני, טיפולו הרבה בהכנות

כנס בין-לאומי של יוצאי קרמניץ שעמד להתקיים בארץ באפריל 1970. הוכנה תכנית מפורטת לבנס עצמו ולסיוור של האורחים ברחבי הארץ, אולם מסיבות בלתי תלויות בוטלה יומה זו, לפיה שעה, אך ייתכן שהכנס יתקיים בזמן אחר (ראה רשימות בעניין זה בחוברות ד', ה', ו').
קשרי מכתבים אינטנסיביים ביןינו לבין החברים הפעילים בחו"ל מהווים גם הם גורם של ליכוד. הודות לכל אלה קיימת הרגשה שיוצאי העיר בכל פיזוריהם שותפים הם לכך שזכר העיר לא יימחה, לפחות בדור זה.

- - - - -

ביום הזיכרון לשואה ולגבורה, כ"ז ניסן, נערכות מדי שנה באולם ספריית ריב"ל הרצאות לתלמידות הסמינר, כיתה אחר כיתה, ע"י חברים מחברינו המעלים בדבריהם את דמותה של קרמניץ היהודית בטרם חורבן. לפי עדותם של מורי הסמינר, יש לפגישות אלו ערך חינוכי רב. המורות לעתיד שומעות אז מכל ראשון על החיים היהודיים בגולה שנכחדה, תיאור נאמן, השונה מן התדמית המוטלת שהשתרש, לצערנו, בקרב הדור הצעיר בארץ.

- - - - -

פעולות סעד. יש לציין, כי העדה של יוצאי קרמניץ בארץ מ号召ים ציבור קונסטרוקטיבי של בעלי אומניות שונות, החיים על יגיעם ועל עיסוקיהם, מבלוי להזדקק למתנה בשר ודם. אך, כמו בכל ציבור וציבור, יש גם בתחוםם חברים חזקים לטיפול ואף לסعد כספי. הן הטיפול והן הסعد ניתנים בעין יפה וברוח חברות, עד כמה שהאמצעים אפשררים זאת.

- - - - -

מסיבות חברתיות מתקיימות מדי שנה, בתל-אביב - בחנוכה, ובחיפה - בפורים. המסיבות נושאות אופי משפחתי-אינטימי ונערכות ע"י חברות מתנדבות ובהשתתפות קרין ותומורת מהחוץ, הכל לפי תנאי המקום ונוכנות החברים והחברות להטוח שם.

- - - - -

ازכרה שנתית. ונסיים את הסקירה بما שמן הרاوي היה אולי להתחיל: ערבי ההתייחדות עם זכרם של קדושים עירנו הנערך מדי שנה ביום שבו ניספו יהודי קרמניץ לאלפיהם, הוא 14 באוגוסט. הקהל הרב של המשתתפים באזכרה זו מעידים בנווכחות שזכרם של אחינו שניספו חי בלבם של אלה אשר שרדו. (ראה רשימה נבדלה בחוברת זו וכן בחוברת ו', במדור "פסיפס").

בעקבות פגישה אחת

(הרהורים)

לא לראשונה מארחים אנו בסבר פנימם בני עיר, אנשי קרמניץ, המגיעים אלינו מכל קצוות עולם, ומדי פעם גדולה ההתרגשות ורבות החוויות. קורה וקשה לגשר על פער הזמן המפרד, מרוחיק ומשכיב, ועומדים פניהם אל פנים אנשים בני עיר אחת, בעלי עבר משותף, מבלי למצוא את המלה הראשונה, את הביטוי לרגשות המפעמים. אך הנה נמצא החוט המקשר וקולחת שיחה נרגשת עתירת זכרונות משותפים מיימי הילדות, צפים וועלם פרטניים ודמויות מן עבר הרחוק ומהסבירה אשר בה גדו ובה התגבשה אישיותם.

... ובאחד הערבים של סוף يولי 1970 אירחנו בספרייה ריב"ל שלנו את משפחת ברודסקי

מארכות הברית ואת משפחת דסר מויניג שבקנדזה. צוניה ברודסקי, בנו של שאל ברודסקי, ראש קהילת קרמניץ בהיותה בשיא התפתחותה, מתגורר עתה בניו-יורק ומקר בארץ הראשונה, עם רעייתו. ואילו מקס דסר מבקר כאן יז הפעם השלישייה, והפעם - כמתהף בזמריה העולמית. מקס, אחיו מנוס ואחותו טוניה הם הברים במקהלה יהודית בויניג, בת 30 זמרים, וייחד אתה הם באו לזרם. וזאת לדעת: מקס (הוא מרדי), קשור למוסיקה יהודית מילדותו, היה "מושרר" במקהלה של בית הכנסת הגדול יחד עם אחיו מנוס. הוא גם הביא עמו שני צלומים של המקהלה, האחת עם החזן קוסובייצקי בראשה, והשנייה - עם החזן שרמן. (אחד מהたちולים ניתן בחוברת זו, עם שם ה"מושררים"). ישבנו ויזיהנו את ה"מושררים", אשר אחדים מהם אינם עוד בחיים, אחרים - נפוצים ברחבי תבל, אך אחדים מהם היו נוכחים במעמד זה, אלא שאינם עוד נערים "מושררים", הם אבות ואבילים סבים לנכדים. התגלגה השיחה על העיר קרמניץ שתזנים מפורטים נמשכו אליו ופיארו את בית הכנסת הגדול, וגם חינכו דורות במוסיקה יהודית דתית. והנה עלו שמותיהם של זמרים מפורטים - שאינם חזנים - מבני קרמניץ (אייזיק שטרן, סיביריאקוב, שייפער ועוד). הבטיח לנו מקס דסר להעלות על הניר זכרונות על החיים המוסיקליים בעיר קרמניץ ולהגיע לחוברת הקרובה של "קול יוצאי קרמניץ".

ומעניין לעניין עברו המסובים להסיח על הדור הצעיר, בניהם של יוצאי קרמניץ, בישראל ומעבר לים, האם ניתן לקשר אוחם עם זכר העיר שבגדלו ההורים, האם ניתן לחבר עליהם את ההווי התחミים והמקורו של חיי העיר היהודית בגולה. אכן - מעתים הסיכומיים לבך. הבעיה היא כללית, לאו דווקא של יוצאי קרמניץ. הקשר לכך סופר על מפעל של גدعון האוזנר, במתגרת יד ושם: אימוץ זכרן של קהילות הגולה ע"י בחיי ספר הארץ, מפעל המקיף כבר מאות בתים ספר. יוצאי קרמניץ שבארץ נתונים גם הם יד למפעל זה; טבעי הוא הדבר שזכרה של קהילת קרמניץ אומץ ע"י סמינר הקיבוצים, וмеди שנה, בכ"ז ניסן שנקבע ביום זכרון השואה, מתייחדות בីתות אחדות של תלמידות הסמינר עם זכרה של העיר. חבירינו מספרים על חיי העיר ועל ההווי שלה בטרם חורבן. אך לא זו בלבד, בשנים האחרונות חל שינוי מהותי בתמי הספר שבחארץ מבחינה ראייתית

חיי הגולה בעבר באור אחר, באור חיובי, וזה לעומת הגישה שהיתה לפני כן, של הדגשת הצדדים השליליים בלבד בחיה העיירה היהודית בגולה.

ומכאן גלו המסובים אל העניינים הפנימיים של הארגון, אל מצבה של הספרייה על שם ריב"ל, שבפיתוחה משקיעים עמל רב, אך היא טרם הצליחה למשוך לשעריה את הקורא הפוטנציאלי, היכול להיעזר בה הרבה, את המורה הצעיר ואת הסטודנט לספרות עברית או להיסטוריה יהודית. כמו כן ניתנת הערכה חיובית ממד לחוברות "קול יוצאי קרמניץ" המשמשות גשר בין החברים שבארץ לבין אלה שבחווץ לארץ. הוצע לקיים בחוברות אלו מדור בשפה האנגלית ובשפה הספרדית, בשלבי הדור הצעיר שלנו בחו"ל שאיננו שומע עברית או יידיש.

בשלוש שפות דיברו המסובים (עברית, יידיש, אנגלית), בשלוש שפות - אף בלב אחד, ובבני משפחה אחת גדולה הרגשו כולם. אכן הייתה זו פגישה מענית, מלבד אל לב, ובזה חינה.

השתתפו במסיבה בעשרים איש, המנהה היה מנוס גולדנברג, וכרגיל דלה מאוצר זכרונותיו סיפורים מן ההווי הרחוק, סיפוררים שלא נס ליחס גם ביום. לקחו חלק בשיחה מרדיCiאות יקר, יהושע גולברג, שמואל טיטמן, צבי ברנסטיין, יצחק רוכבל, חנה גולדנברג ואחרים, וכמוון - האורחים.

לזכר געדררים

יהושע גולברג

אברהם ברשף ז"ל (קיים לדמותו).

אברהם ברשף או כפי שקראנו לו באהבה ובחיבה "אברהם" ל" נולד וגדל בקרמניץ ב"פרבר הדובנאי" / אויף דער דובנער ראגטקע/. הוא חונך ונין מאוירה והמסורת היהודית ששורה בבית אביו בניין ברשפ, סוחר TABOOTH, מעורב בין הבריות ומקובל מאד, הן על היהודים והן על הגויים, האקרים מהסבירה שעמד אתם בקשרי מסחר.

סערת המלחמה עקרה את אברהם מהבית החם והאהוב וזרקה אותו לדרך הנודדים, עד אשר הטיל עוגן בעיר אקטיבינגסק שבקזאקסטאן, שם הכיר את אשתו לעתיד, מאשה.

את אברהם ומasha פגשתי במקורה. בשנת 1946 נסעתתי בתפקיד לעיר גלטץ. אני יוצא מהרכבת, נכנס

לבית הנתייבות ועומד לצאת העירה, פתאום אני רואה על ספסל, לפני בית הנתייבות יושב בן-אדם צער ועל ידו אשה בהריון, הפנים של הצער היו מוכנות לי, התקרבתי אליו ומיד הכרנו איש את רעהו. התנסקנו והתחלנו שניינו לבכות. התישבתי על ידם, והשאלה הראשונה שלו הייתה, "וואין" און "וואס וויטער?" בלי בית, בלי הורים, בעיר זרה על אדמות גרמניה, שסופה לפולין אחרי המלחמה ועם אשה בחודשי הריונה האחרונים. הרגשתי שאצל הזוג היושב על ידי הגיעו מים עד נפש. אמרתי להם: "אל תדאגו, אני גר בעיירה נובה רידה, שעלה נסעה מבאן, תחכו לי, אני רק אסדר כמה עניינים בעיר ואז ניסע אלינו. אני ביחסים טובים עם ראש העיר, תקבלו דירה עם רהיטים וגם עבודה לא חסירה בעיר הזאת".

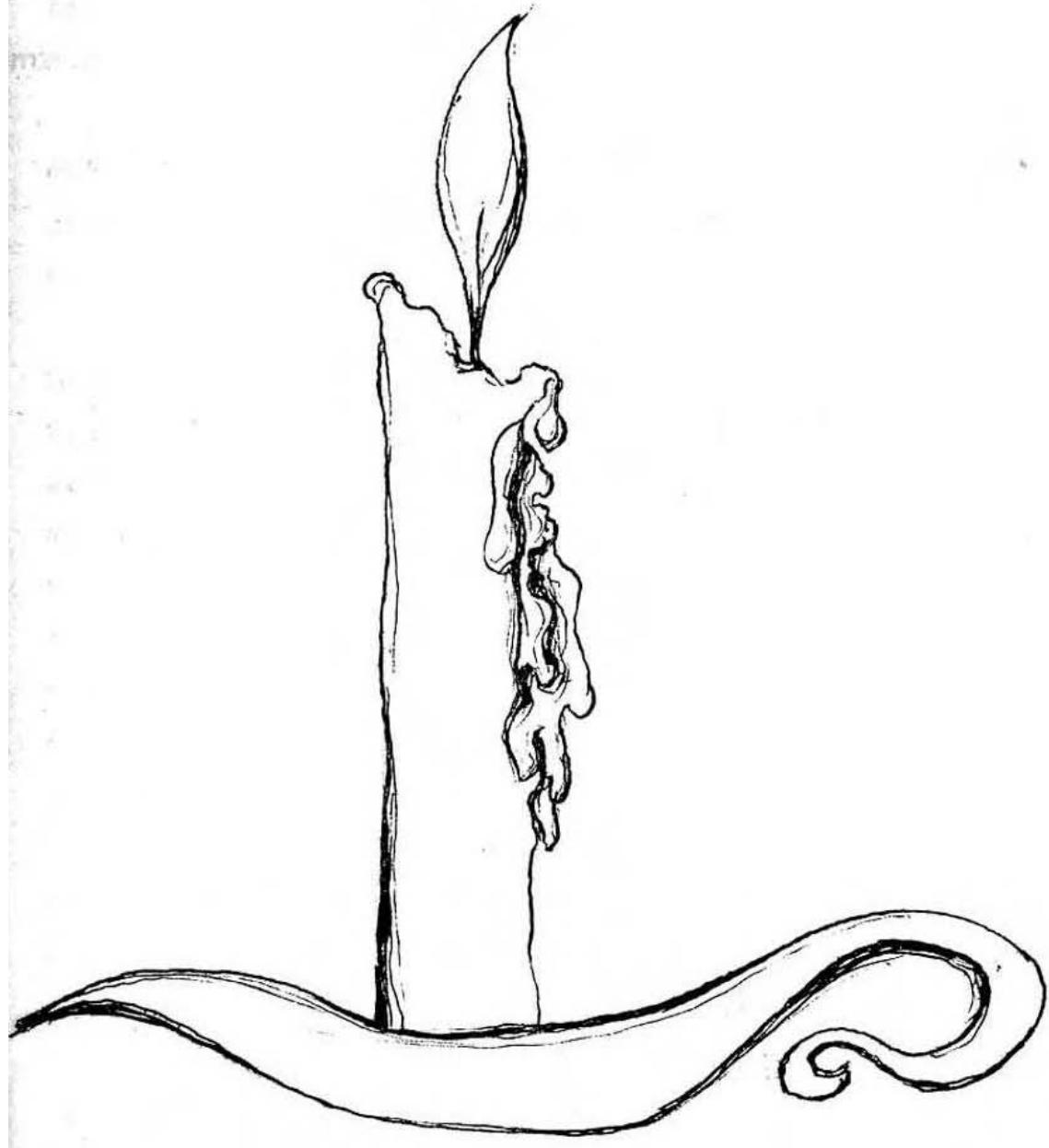
אמנם הם באו אלינו, ואחרי יומיים קיבלו דירה טובה והתחילה להסתדר. בבוא הזמן הבננו את מasha בבית-החולים המקומי, שם נולד הבן הבכור, הבנו מוהל מהעיר דז'ערזוניב והרף הוכנס לברית אברהם אבינו, זו הייתה ברית המילה הראשונה אחורי חורבן יהדות פולין בעיר גרמנית. שאיפתם של אברהם ומasha הייתה לעלות ארצה ולהתאחד עם אחיו ואמם אחורי כמה חודשים באו להיפרד מני והודיעו שלמחרת היום חוזים הם את הגבול לצ'כוסלובקיה ומשם הלאה...

ימים עלותו ארצה לקח אברהם חלק פעיל בארגון יוצאי קרמניץ, היה חבר הוועד, השתתף בהוצאה "פנקס קרמניץ" ובאזור הרכב הצמוד אליו מילא כל תפקיד שהוטל עליו.

שני דברים היו אהובים על אברהם: הוא אהב את הארץ אהבה عمוקה ולא רצה לשבוע
שומ ביקורת או וויכוח על הארץ או על מנהיגיה. הוא אהב לעוזר ליזות. הוא פשוט קרע מאושר
כאשר עלה בידיו לעוזר למי שהוא בהשגת דירה מתאימה, בסידור מקום עכודה או במה שהוא אחר,
שאנשי נזקקו לו.

abituto היה פתוח לכל אדם,ומי שנכנס אליו היה תמיד מתקבל בסבר פנים יפות
על ידו ועל ידי מאשה כפי שהיא נהוג בבית אביו ובבתי כל הברושים מ"דובנער רוגאטקע".
אברהם השאיר אחוריו את אשתו מאשה ואת שני בניו.

יהי זכרו ברוך.

מלך (מוני) ב'צ' זיל. מלך (מוני) ב'צ' ומשפחתו הגיעו לעירנו עם זרם הפליטים בשנת 1920, בשחצ'בא הפולני נסוג מאוקראינה, לפי הסכם עם הסובייטים.

מוני נולד ב-1906 בעיירה ליבוב שבאוקראינה. אביו בן ציון ב'צ' היה ידוע הרחק מגבולות עיירתו כיצואן חבויה אميد, ניהל בעיירתו בית רחוב ופתחו, כמנגנס של גודלי הסוחרים מסווג זה באוקראינה ופולין. בשנים הראשונות לבואו אלינו המשיך בן ציון ב'צ' ובנוו לשומר על מעמדו הקודם. מנהגי בהםם, נדיבותם ואדיבותם עוררו התפעלות ודרך ארץ אצל האנשים שבאו אותם בגע מסחרי או ציבורי.

המידניות הכלכלית האנטיישמית של הפולנים פגעה קשה במצוות ב'צ' והוא ירד מנכסיו. מוני התחליל לעבוד מיד עם סיום בית הספר התיכון בגובה מסים, כתוב לאנשים בקשות, מילא טפסים וכדומה.

בעסק זה ובחשוש הסתכלותו הנפלה הוא הכיר את כל תושבי העיר וידע את אורח חייו של כל אחד מהם עד לפרטי פרטי.

את שירותו בצבא הפולני סיים מוני בקצין. רק מעטים מאוד (4-5) מהחייבים היהודיים זכו לכך. לפניו הליכתו לצבא ואחריו הוא התמסר כולם לספורט היהודי, פעל רבות בשטח הארגוני והספורטיבי במידה מקצועית. ראשוני הספורט היהודי בעירנו באו בשעתו בקשרים עם מפקד ההכשרה הצבאית של הנעור הפולני במקום, והוא העמיד לרשותם מספר רובים ומדריכים. בקצין במילואים קיבל מוני אחר כרך את הדרכה כששכרו ניתן מקופת הצבא הפולני. עוזר לידי אבראהם טרכטנברג. (בעמוד 101 של "פנקס קרמניץ" רואים אותו את מוני קיבלו את מסדר פלוגת ההכשרה מטרכטנברג). מוני היה נשוי לנושה בייטלר, אחות במקצועה ואחותו של סיגניה בייטלר, המعمل של ארגוני הספורט בעירנו.

בזמן מלחמת העולם השנייה שהה מוני בברית המועצות, שם התנדב לצבא אנדרטס ובמסגרתו הגיע לארץ בשנת 1944. כמו רוב היהודים ששירתו בצבא זה נשאר ב'צ' בארץ. הוא השתקע בחיפה, שם הקים משפחה. אשתו הראשונה נספהה בקרמניץ. בחיפה הציג מוןך להגנה עם פרוץ מלחמת השחרור התגייס לצה"ל ושרת בו בקצין במשך המלחמה וזמן מה אחראית.

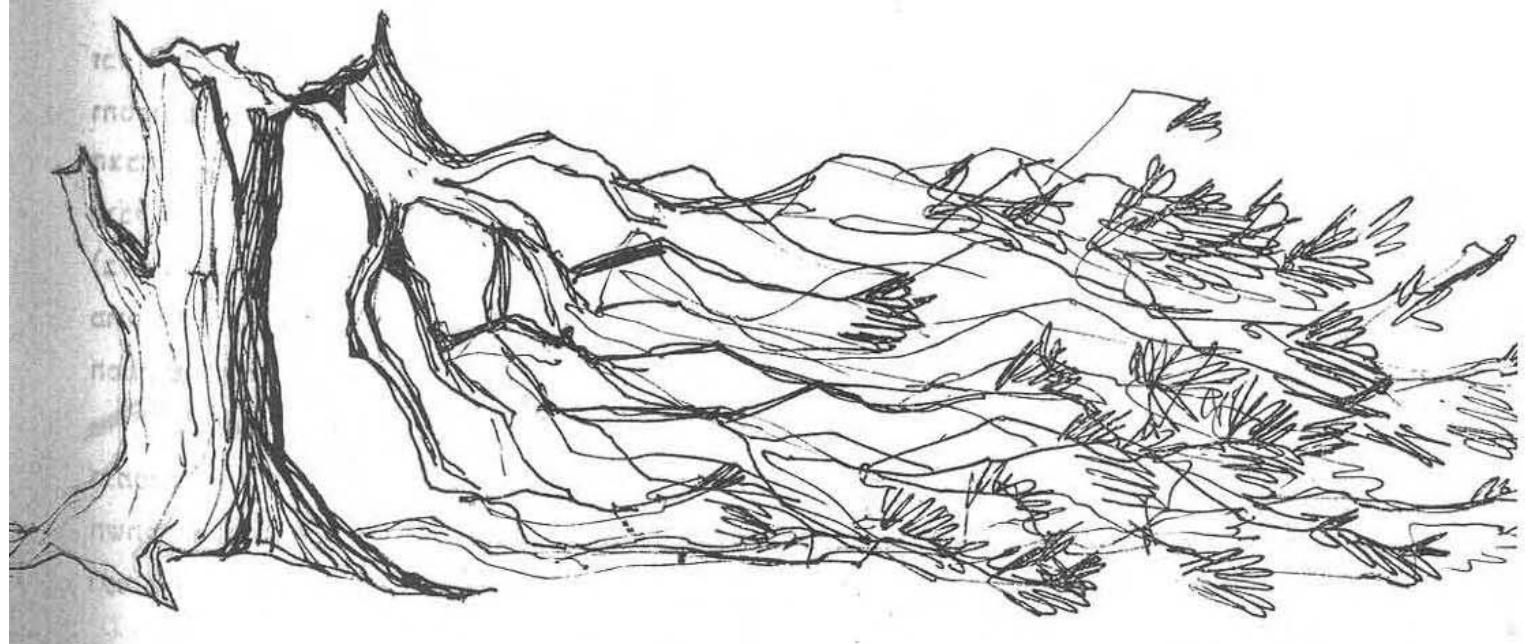
מיינק היה מעיריה מאד בקוליניה הקרמניצאית בחיפה. בפגישות החברתיות אתם היה לעיתים מפליג בזיכרוןותו אל ההווי ההוא ומעלה דמויות עצומות לקורת רוחם של שומעיו, בני העיר.

נעימים הליביות היה יתميد מוכן לבוא לעזרת הזולות.

מיינק נפטר ב-27 במאי השנה ממחלה ממארת, בהשairoו את אשתו רות ואת בנו יוסף, המשרת כעת בנח"ל.

את גופתו חרם מובק לאוניברסיטה לצרכי מחקר מדעי.

יהי זכרו ברוך.

יוסף פאק ז"ל. בשלושה ביולי השנה הלא לעולמו אחרי מחללה קצרה יוסף פאק. בן 82 היה במוותו. את מכתבו האחרון אלינו, אותו כתב בשבועיים לפני פטירתו, הוא מסיים במילים: "מכתבכם הגיע אליו בבית החולים שבפרדס בץ, שם אני שוכב כעת. אני מאמין לכם כל טוב. מצבי אינו מרשה לי לכתוב יותר. אני מברך את כל הקרמנייםאים ומוקוה שעוד נתראה".

חקותו לא נתקיים, לצערנו הגדל, והמכתב הזה סיים את סידרת-מכתביו הנפלאים אלינו במשך שנים אחדות.

מכתביו שנכתבו על ידו מספר חדשים לפני מוותו, עדין שופעים הומור, אולם מרגשת בהם חששות של הקץ המתקרב. באחד המכתחבים הוא כותב: "כפי שאתם רואים מכחבי די חיוור, באילו לא נאה מספיק. מה לעשות? זה מוכיח שאני הולך ומתקרב לשוכני עפר. הריגם שי. עגנון ז"ל נשלק כבר". ובמכתבו השני בו הוא מעלה פאר מעניין מההוו הרחוק הוא אומר: "קרמניץ, קרמניץ שלי, מה נמשך לבי אליך!... בעת, שנעמד אני ליד פתחו של הקבר מתעוררים אצל זכרונות מזכרוןות שונים, הלווי שאספיק להעלות מקצתם על הניר!... יוסף ואשתו השנייה, חייה, הגיעו ארצה בשנת 1958. אשתו הראשונה ובנו היחיד ניספו. הוא עצמו נמלט מלוצק, בה חי עם משפחתו במשך 22 שנה, ברגע האחרון לפני פריצת הגרמניות לשם".

רבות היו תלמידיו בדרכו לצ'קאלוב, שם גויס לשירות בעורף. את אשתו חייה הביר בקיוב מיד אחרי סיום המלחמה.

בקיוב היה פאק ממונה על משלחות הפרחים של העיר. מקום עבודתו היה סמוך מאד לבאבי-יאר וזה גזל ממנו את מנוחתו הנפשית וגם המריץ אותו לעזוב את רוסיה בהקדם. באזכרה השנתית, לפני אחת עשרה שנה, ראיתי מרחוק אדם מבוגר, לא מוכר לי, ממר ב בכיכי. כשהתודענו בתום הטקס הוברר לי שקרוב מאוד ללבו האיש השוכר והרצוץ הזה. היה היה המורה הפרטי לרוסית בעירנו, בעל המוניטין, שהכין בהצלחה אותה, את אחי המנוח וחברי, עוזריאל גורינשטיין, לבחינות הכניסה ב"יבראיסקי אוטשיילישטשע". היה זה כשנתיים לפני מלחמת העולם הראשונה, כשהחכים בעירנו התנהלו על מי מנוחות. פאק התמסר הרבה בשנים ההן, יחד עם עוד צעירים מהאינטלקנציה היהודית בעיר, להפצת השכלה בין הפועלים. הוא עזב את קרמניץ ערב מלחמת העולם הראשונה, התגורר זמן מה באודיסה וגם שם עסק בהוראה פרטית. שם היה נפגש עם מנדלי, ביאליק ואחרים מגודלי הסופרים בדור ההוא. זמן קצר אחרי עלייתם ארזה נחקרו יוסף ואשתו ל"מלבן". שניהם היו פעילים מאוד

במוסד. יוסף היה הגבאי של בית הכנסת במקום, בעל החפילה, וה"בעל הקורא". הוא היה מייצג את דייריו המוסד בביבורים של אורחים נכבדים שם וمبرכים בהם.

אהבה עזה רחש יוסף לארכנו ושר לה שירי הלל בכל מכתביו. באחד מהם הוא כותב: "רוצחי עמו מנעו ממני חיבוקים של נכדים, לא זכתי להם, אולם כל חיילי צה"ל נכדי הם ולשלומם אני מחהפלל יום וליליה".

עובדי "מלבן" רחשו לפאק הרבה בכבוד וחיבה. הוא נקבע בבית העלמין בראשון לציון, ואחריו נהרו דרי בית הזקנים של מלבן ועובדיו ורביהם מחושבי ראשון לציון.

נסתם הגולל על בן-עיר יקר שלנו, נסתם המעיין של זכרונותינו מה עבר הרחוק של

עירנו.

ת. ג. צ. ב. ה.

אריה (לייב) קוטליאר ז"ל. הlek לא שוב עוד אחד מאתנו. אדם שאתו קשרים היינו בזוכרונו משותפים על הבית ויחד אותו חיינו את הצעוז הפסיכי העמוק בהגיון אליו הרמזים הראשוניים והמעורפלים על השואה שפקדה את עירנו קרמניץ. באחד במאי 1970 מת באישון לילה מהתקף לב, בתוכה האمبולנס שהטייעו בבית-החולמים, חברנו אריה (לייב) קוטליאר. בן 64 היה במוותו. רק יומיים לפני כן הוא ורעיתו בריננה בילו בנעימים מספר ימים בחיק המשפחה הקרמניצית בחיפה וחזרו משם נרגשים מהפגישות. בעודנו ליד התחילה אריה לעבד במתלמוד אצל החיטת הידוע בקרמניץ מרدبוי-הירש נודל. כאן הוא רכש לו את המקצוע והשיג באומנותו זו את מומו.

בעירנו היה אריה פעיל בתנועה למען ארץ ישראל העבודה ומכאן נבע הקשר שלו עם אברהם לוינזון ז'ל, הציר לסיסים הפולני מטעם בлок המיעוטים באיזורנו. את הקשר הזה הם קיימו ביניהם גם בארץ.

בשנת 1936 עלה אריה ארצה עם רعيיתו בריננה, חברי הקבוצה שלהם לארכו זמן רב, בחיות מעולה הוא הסתדר במקצועו ורכש לו חוג לקוחות.

דירותם של משפחת קוטליאר עד לפני שלוש שנים ברח' שלום עליהם סמוך לרח' בן יהודה, הייתה בת חדר אחד ונוחיות משותפות. אף דירה צנואה זו שכלה בתוכה גם את הסדנא, שימושה כעין מרכז קליטה לבני עירנו בטרם כמה המדינה זומן רב לאחר זה.

לא כל גינוני טקס, לא הודה מרחש, לא בונבונירה או פרחים וכדומה יכולה לפי מיטב המנהגים העירתיים, לסור לבית הקוטלארים בכל שעות היום, שם חיכתה לר' קבלת פנים חמיה, כיבוד ביתוי, מעשה ידיה של בריננה, ואם מרחוק באט – גם מיטה ללילה. פה מצאו העולים מעירנו עזה טובה וידיעות על אנשינו ועל מקום הימצא בארץ.

לא פעם היה קוטליאר עוזב את עבודתו באמצע היום, כדי לבוא לדברים עם חברינו בקשר לסידור או עזורה לבן-עיר שפנה אליו.

אריה היה בין מייסדי ארגוננו וחבר מסור בוועד עד יומו האחרון. נסינו המעשי שמש לנו לעיתים כעזר רב בהחלטותינו. הוא היה פעיל מאוד בארגון בעלי המלאכה בתל-אביב ומקובל על חברי למקצועו.

קוטליאר השאיר אחריו את אשתו בריננה, את בנו גدعון ונכדה. מהי נשמהו קרורה בצרור החיים.

פסיפס

(צרור ידיעות)

האזכרה לקדושים קרמניץ התקיימה גם השנה ברחבה של סמינר הקיבוצים, בחול-אביב, ביום 16 באוגוסט 1970, בnockחותם של ממעלה ממאתיים מירוצאי העיר ובניהם, מכל רחבי הארץ, אשר הקדימו והתכונו שעתות אחדות לפני הפתיחה, למפגש רעים בalthי רשמי, ביקרו בספריה ע"ש ריב"ל, התבוננו בתמונות המועלות את זכר העיר וובילו בפגישות ובזכרון.

لتשומת לב מיוחדת זכו צלומי המקלה של בית הכנסת הגדול, האנשים זיהו את "המשוררים" הקטנים, אשר בינתיהם בגרו אף זקנו ואחדים מהם אף היו נוכחים במקום. אכן, גם מפגש זה עושה הרבה לקירוב הלבבות.

הינחה את האזכרה הח' מנוס גולדנברג, שהעלתה את דמותם של הקדושים ואת גודל האסון אשר פקד את קהילת קרמניץ, דבריו שנאמרו עברית וידיש נשמרו בקשבר רב.

הה' יצחק פורתני סוף לחברי הארגון אשר נפטרו במשך השנה, מהם שהלכו לעולם בשיבה טובה ומהם שנעקרו ללא עת, בגיל צער: 1. יצחק איידלמן-חמיר, 2. מרדכי בר-מור, בישביין, 3. מרימס גולצברג בבית גリンברג, 4. מרימס ויינברג בבית גליקמן, 5. חיים טופז, בעלה של פניה ביטקר, 6. מלך (מנק) בץ, 7. אריה קווטלייר, 8. זאב (וואליה) שומסקי. הה' יצחק רוכבל בסקירתו על הנעשה בארגון יוצאי קרמניץ בישראל, סיפר על כמה מפעולות הארגון (ראה רשימה נבדלה).

האזכרה הייתה מלאה גם בפרק נגינה הולמים.

עם סיום האזכרה בירך הי"ר את שני אנשי קרמניץ שעלו ארץ חורף השנה והיו גם נוכחים באזכרה: שליה קרמץ'גסקי וראובן נליק ורעיתו, וכן את האורה מארה"ב יצחק בזוייסנגי. בהכנות האזכרה וארגוןה שיפל הח' שמואל טיטלמן.

— — — — —

אנשי קרמניץ בארגנטינה חוגגים את יום הנצחון במלחת ששת הימים (לפי "די פרעט" מיום 7.7.70).

ב-28 ביוני 1970 קיימו אנשי קרמניץ בבואנוס-איירס, כמנוגם מדי שנה, פגישה חגיגית לציון יום השנה השלישי למלחת ששת הימים.

י"ר הארגון, חיים מורדיש, הזכיר בראשית דבריו את שני חללי המלחמה, בניהם של יוצאי קרמניץ, אבשלום ציזין ויעל קרמנצ'גסקי ז"ל.

ניהל את המסיבה מזכיר הארגון מרדכי ב"ץ, ודברים להערכת המאורע נאמרו ע"י החברה ציפה ב"ץ.

היה גם חלק ספרותי-אמנותי, וכן נתרם ע"י הנאספים סכום נכבד לטובות פעולות הארגון בישראל.

במסיבה זו נבחר גם ועד חדש בהרכבת דלקמן: חיים מורדיש - י"ר, יידל קטקובסקי,

יצחק שפק וישראל רויך - סגנים; מזכירות ועד - מרדיי ב"ץ, חיים נודל וציפה ב"ץ;
גבירות - וולול אוקס ויאשא פישמן; חברים ועוד - חיים פיאר, משה פקר, פנחס בורביל,
ישראל ליביל ונטע קיפרמן.

נבחרה גם ועדת חברות המורכבת מנציגיהם של חברי הוועד.

- - - - -

הרכב הוועד. לבקשתם של חברים שונים הננו רושמים להלן את הרכב האישי של ועד הארגון בישראל
לפי סדר אלפא ביתי:

1. מרדיי אוט-יקיר, ח"א, 2. אברהם ארגמן (בוז), רמת-גן, 3. צבי ברנסטיין, חולון,
4. יהושע גולברג, ח"א, 5. מנוס גולדנברג, ח"א, 6. קלרה זז, ח"א, 7. שמואל טיטלמן,
בת-ים, 8. רחל אוטיקר, ח"א, 9. שמואל ציזון, רמת-גן, 10. יצחק רוכל, ח"א.
מחוץ לتل-אביב פעילים בענייני הארגון: בחיפה - יצחק פורתני ופיביל רייזמן;
בפתח-תקווה - נתנאל כגן ומוניה מנדלבלאט ובחדרה - דבורה תורק-פלדמן.

חלוקת התפקידים בין חברי הוועד היא גמישה ולא חריפה. ישיבות הוועד מתקיימות
אחת ל-2-4 שבועות, ומנהלות עפ"י רוב ע"י הח' רוכל, המטפל גם בספריית ריב"ל ובעריכת
ק.י.ק., החלק העברי. הח' מנוס מטפל בחלק היידי של ק.י.ק. וכן בקשרים עם ח"ל.
בגזרות ובחשבונות וכן גם בענייני סעד עוזים הח' טיטלמן ויהושע גולברג. הח' ארגמן דואג
להדפסת חוברות ק.י.ק. לצד הגרافي והאמנות, וכן לוקח חלק בטיפול בספריית ריב"ל.
הח' ברנסטיין עוסק הצד המשרדי.

לא נימנו כאן כל הפעולות וכאמור אין חלוקה יציבה, ובשעת הצורך עוסקים בפועל
הנדשת גם חברים אחרים.

- - - - -

ידידי ספרייה ריב"ל בדטרויט. בעיר דטרויט אשר בארצות הברית קיימים כידעו, ביזמותו של ידידיינו
זאב שנידר, חוג של "ידידי ספרייה ריב"ל" ובראשם הסופר העברי ברנרד אייזיקס ("מלוא הטנא",
"עמוס מוכך התפוזים" ועוד). חוג זה העביר אליו במשך הזמן מספר ניכר של ספרים חשובים
בשביל "ספרייה ריב"ל. גם בזמן האחרון נתקבל משלוח של 20 ספר.
והנה עתה קיבלנו מהם במתנה מכונת כתיבה "הרמס" בכתב עברית, וכבר אנו נזירים בה לצרכים
השותפים של הספרייה ושל הארגון שלנו.

לא הסחפו בזיה ושלחו גם סכום מסוים לכטוי הוצאות המכש וההובלה. אכן, זה
תשומת לב ראויה לציון ותודתנו נתונה להם.

- - - - -

בדרך לצה"ל - (זכרונות יוסף אבידר-רוכל). לפני חודשים אחדים הופיע בהוצאה "מערכות"
ספרו של האלוף (AMIL) יוסף אבידר-רוכל "בדרך לצה"ל", זכרונות מפעולתו בהגנה, מראשיתה
עד למיוזגה בצבא ההגנה לישראל.

הספר זכה לביקורת טובហעתוניות ובמסיבות שנערכו לכבודו, בהן נדרש המחבר להמשיר
ולכתחזב מזכרוןתו, בעיקר - למען הדור הצעיר "אשר לא ידע את יוסף", איינו מכיר את ניצני

ההתעומות הצבאית שלנו. הספר חדש חומר היסטורי רוטט, כתוב בשפה קלה ובהירה ונקרא בשף.
ברכה נאמנה למחבר - בן עירנו ואיחולי הצלחה.

ראובן נליק - יליד ווישגורודוק שעשה מספר שנים בקרמניץ והיה הקורספונדנט הקבוע של "קרעמעניצער שטימע", במקצועו - צלם, אך ברוסיה עבד כפקיד דואר. לאחר חלאות רבות הגיע לפניו בחצי שנה עם אשתו, שנישאה לו חור נדודי במחלנות. בגין קיבל דירה בקרית ים שליך חיפה, וחברינו שבחיפה קיבלוה בחמיות וסייעו לו בצדדיו הראשונים בארץ. הוא עומד להסתדר בקרוב בעבודה. שלוחה לו ברכחנו לעלייתו ואיחולים להשתרשותו בארץ.

ביום השנה לפטירתו של סא"ל מרדיי בר-מור, נערכה לו זוכרה בחלוקת הצבאית של בית העלמין בקרית שאול, בנוכחות קהל ידידים וחברים לנשך. לאחר זה התקיים במחלנה צבאי בו שירות, טקס חלוקת שתי מילגות לתלמידי תיכון מצטיינים, מהן אחת עבור סייפור על פרטיזנים יהודים. המילגות ניתנו מתוך קרן שנוסדה ע"י חבריו ומוקרי זכרו (אף ארוגנו בכללים). כמה מחבריו לנשך וידידיים הקרובים ספדו לו וצינו את תכונותיו התורומיות כמפקד וכacadם, שידע גם לחתלילדיו חינוך למופת.

תנחים

לפניה טופז בבית ביטקר ובנותיה, חולון, על מות הבעל והאב חיים טופז.
לי יצחק גולצברג ובני ביתו, רמת-גן, על מות הרעה והאם מרימ לביית גリンברג.
למר ויינברג והילדים, ת"א, לזאב גליקמן ורחל כהן י-ם, ולקלרה זץ ת"א, על מות מרימ וינברג לבית גליקמן.

לשיפרים יוסף ובני ביתו על מותו של בנו אליהו בתאונת דרכים.
ינוחמו עם שאר אבלי ציון וירושלים ולא נוסף לדבאה עוד.

ברכת מזל טוב

לריבקה ויצחק ביברמן, תל-אביב, להולדת נכדים הרביעי, משה, בן לנועה ויאיר שריד.
לי יהושע ומרימ גולברג, תל-אביב, לנשואיו הבת דורית עם ב"ל ראובן זילברברג.
ליוסף גוקון, חיפה, לנשואיו הבת טובה עב"ל יחיאל.
לשפרה והרצל וישנוב, קיבוץ שריד, לנשואיו בהם נירה עב"ל חמיק-נחמיה דיין.
לחנה ואברהם לנדסברג, תל-אביב, לנשואיו הבן צביבה עב"ל הלן בארץות הברית.
לאיטה וחיים מילר, עפולה, לנשואיו בתם יהודית עב"ל צביבה גלבמן.
לי יהודית ושלום מורדיש, קיבוץ אפק, לנשואיו בתם כרמליה עב"ל שלמה קלין.
לדבורה צ' מרינסקי-פסום, חולון, לנשואיו בתה שושנה עב"ל ויקטור ולהיولاد הנכד הראשון
רנן, בן לצביבה.
לחנן ורחל רוכל, קב' תל יוסף, להולדת הנכד השלישי, שגיא, בן לאmir וαιילת.
יעמדו כולם על הברכה ותربינה השמחות בקהלנו.